

Verslag 85^e (online) vergadering ARO, 17 mei 2022

Voorzitter: de heer H. ter Heegde

ARO-leden: mevrouw E. Marcusse, de heer P. de Ruyter, de heer P. Veen, mevrouw M. Peters, de heer M. Willemsen, mevrouw M. Walda, de heer M. Holvoet

Secretaris: de heer H. van Helden (secretaris, verslag)

1. Opening en mededelingen

De voorzitter opent de vergadering en heet iedereen van harte welkom. Speciaal welkom voor de twee nieuwe ARO-leden, Minke Walda en Marc Holvoet, die er vandaag voor het eerst bij zijn. Zij stellen zichzelf kort voor.

2. Algemene punten en voorbespreking agenda (niet openbaar gedeelte).

Het verslag van de 84e ARO-vergadering van 22 maart 2022 wordt vastgesteld.

De ARO-leden reageren kort op de reactie van de gemeente Amstelveen op de adviezen van de ARO met betrekking tot de woningbouwplannen De Scheg Oost en de Scheg West.

Wat betreft *De Scheg Oost* wordt geconstateerd dat het advies van de ARO (12 oktober 2021) niet heeft geleid tot aanpassingen in het plan. Het feit dat deze ontwikkeling in een te laat planstadium is voorgelegd, is hier mede debet aan. Het is vreemd om te zien dat het ARO-advies is opgevat en behandeld als een zienswijze en ook als zodanig terugkomt in de nota van beantwoording, tussen alle andere zienswijzen. De commissie beseft dat de ruimte in dit oostelijk deel van De Scheg beperkt is, mede gezien het relatief zware woningbouwprogramma, maar had toch graag gezien dat de orthogonale structuur van de polder en de 'gestaffelde' opbouw van de bebouwingsrand, die in De Scheg West bijvoorbeeld beter terugkomt, ook hier zouden worden doorgezet. De rand van De Scheg op de overgang naar de polder zou één geheel moeten worden, mede omdat dit de afronding vormt van Amstelveen. De commissie hoopt dat bij de daadwerkelijke realisatie van het plan hier meer aandacht voor is.

De punten uit het ARO-advies over de stedenbouwkundige visie voor *De Scheg West* (1 februari 2022) zijn op een heldere en beeldende manier beantwoord en leiden tot de door de commissie gewenste verbeteringen in het plan. Ook hier blijft de zuidelijke rand van het gebied een aandachtspunt.

Daarnaast reageert de commissie op het stedenbouwkundige plan voor de woningbouwontwikkeling Oosteindedriehoek (deelplan 1) van de gemeente Aalsmeer, een uitwerking van de stedenbouwkundige visie waarover op 31 augustus 2021 door de commissie is geadviseerd.

Het advies van de ARO over dit woningbouwplan heeft niet geleid tot grote aanpassingen in de hoofdopzet van het stedenbouwkundig plan. Zoals ook in de visie al het geval was is in buurt 1, en deels ook in buurt 2, de onderliggende verkavelingsstructuur herkenbaar in de stedenbouwkundige opzet. In buurt 3 is dat (nog steeds) niet zo. Verder is de brede centrale groenstructuur niet doorgetrokken richting de Legmeerdijk, zoals de ARO had geadviseerd. De ARO vindt het jammer dat op deze punten geen of beperkt gehoor gegeven is aan het advies van de commissie en vraagt de gemeente hier nog eens goed naar te kijken.

Er is veel aandacht voor het groen-blauwe raamwerk. De wijk als geheel heeft een groene uitstraling en kent een grote diversiteit aan groenelementen. De parkeervoorzieningen zijn bijvoorbeeld allemaal voorzien van bomen en groene parkeervakken, wat goed is voor biodiversiteit en klimaatadaptatie (o.a. hittestress). Uitgangspunt is dat langs het water natuurvriendelijke oevers worden aangelegd. Op dit onderdeel is het advies van de ARO op een goede manier verwerkt. Het plan hoeft niet nogmaals in de ARO te worden behandeld, maar de commissie blijft wel graag op de hoogte van de uitwerking van het plan.

De secretaris gaat kort in het ARO Jaarverslag 2021. De inhoud van het jaarverslag is gereed, maar door een technisch probleem komt het dit jaar iets later uit dan gewoonlijk.

3. Presentatie resultaten onderzoek energie-infrastructuur (tweede behandeling)

Aanwezig bij dit agendapunt: de heer G. Streng (bureau Bright), mevrouw L. de Bonth (stedenbouwkundige Urban Synergy), mevrouw C. ter Braak (TenneT), mevrouw W. Thesingh (provincie Noord-Holland, BEL/IOT), mevrouw C. Pinzon (provincie Noord-Holland, BEL/IOT).

De heer Streng gaat in op de resultaten van het onderzoek en de workshop die vorige week hierover gehouden is bij de provincie. Voor de adviezen die hieruit komen wil hij graag de input van de ARO gebruiken. Het gaat daarbij zowel om de vraag hoe het proces rond de aanleg van onderstations soepeler kan verlopen, als de vraag hoe de onderstations zo goed mogelijk kunnen worden ingepast. Hij gaat kort in op de opgave rond onderstations. Er zijn meerdere schalen te onderscheiden: S, M tot ca. 3 ha, onderstations die nog enigszins passen bij de schaal van het landschap, en L, XL die vragen om een aanpassing van het landschap zelf. Voor de kleinere schaal wordt gekeken naar de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie en hoe met behulp van een ladder tot locatiekeuze kan worden gekomen. Dit is getest in West-Friesland Oost, mede omdat Liander hier op korte termijn een aantal stations zal plaatsen. Voor de grotere schaal wordt gekeken naar koppelkansen met andere gebiedstransformaties.

Mevrouw De Bonth gaat nader in op stations met de kleinere schaal, die het merendeel van de onderstations uitmaken. Zij gaat in op de ladder die bedoeld is om het landschap een plek te geven in de locatieafweging. Uitgangspunt is steeds een technisch bepaald zoekgebied waarbinnen een onderstation moet komen. De stappen zijn achtereenvolgens: 1. aansluiten bij bestaande onderstation; 2. koppeling met bestaande transformaties in het landschap; 3. op bestaand bedrijventerrein of kassencomplex; 4. in bestaand stedelijk gebied; 5. in een 'zachte' stads- of dorpsrand; 6. in bebouwingslinten, en pas in laatste instantie: 7. in open landschap, gekoppeld aan opgaande elementen. Mevrouw De Bonth gaat deze stappen één voor één af en geeft aan hoe daarbij de Leidraad een handleiding vormt bij het zoeken naar gebiedsspecifieke oplossingen. Per ensemble kunnen de oplossingen anders zijn of kan de ladder op punten verschillen. Dit zou verder moeten worden uitgewerkt.

De heer Streng geeft aan dat de overgang van kleine naar grote schaal ook per gebied kan verschillen. In de grootschalige Wieringermeer passen grotere stations bijvoorbeeld beter dan in het meer kleinschalige West-Friesland Oost, waar de M-schaal eigenlijk al te groot is om goed in te kunnen passen. Hij gaat verder in op de onderstations met een grotere schaal. Daarbij is vooral gekeken hoe deze stations kunnen bijdragen aan een meer integrale gebiedstransformatie, gekoppeld aan bijvoorbeeld klimaatadaptatie, ontwikkeling van natuur, recreatie, stedelijke

ontwikkeling en andere vormen van energieopwekking (energielandschap). Op langere termijn kan een onderstation ook gezien worden als aanjager voor andere ontwikkelingen. Hij geeft een aantal voorbeelden hoe een onderstation gekoppeld kan worden aan waterberging, aan ontwikkeling van natte natuur (steppingstone, buffer) of aan bosontwikkeling. Ook dit zou meer locatiespecifiek kunnen worden uitgewerkt, gekoppeld aan de aanwezige kwaliteiten en doelsoorten. De onderzoekers zijn nu vooral bezig met onderstations voor de korte en middellange termijn, maar voor de langere termijn zou meer aansluiting kunnen worden gezocht bij andere voorzieningen voor de conversie, opwek en opslag van energie (die lastig te combineren zijn met andere functies) en de grotere afnemers van energie. Het is goed om energie voor de langere termijn mee te nemen in de afwegingen. Als je de ontwikkeling van een energielandschap voorop stelt, bijvoorbeeld in landschappen die toch al zullen veranderen, krijg je een heel ander landschap. De heer Streng noemt ten slotte een aantal conclusies en adviezen die uit het onderzoek naar voren komen.

Schaal S en M:

- Ontwikkeling van stations is nu reactief, dat maakt plannen moeilijk. Breng bij ruimtelijke ontwikkelingen ook consequenties voor energie-infrastructuur in beeld en reserveer ruimte.
- Kom op gelijk kennisniveau om een goed gesprek te kunnen voeren. Netbeheerders en overheden, nettechnici en ontwerpers spreken op dit moment nog onvoldoende elkaars taal.
- Breng vuistregels die er zijn voor aantallen en omvang van stations zoveel mogelijk in beeld. De ladder vormt een middel om landschap ook mee te nemen in het afwegingskader bij een locatiekeuze.
- Het is echter geen wetenschap en blijft in alle gevallen maatwerk.
- Betrek de ARO vroegtijdig in het proces, al bij de locatiekeuze (wie vraagt dat aan?).
- Onderzoek of je minder afhankelijk kan zijn van beschikbaarheid en betaalbaarheid van grond, door bijvoorbeeld grondruil, strategische grondbeleid of zelf onteigening.

Schaal L en XL:

- Klimaatadaptatie past al bij huidige werkwijze TenneT, door het werken aan robuuste en (water)veilige infrastructuur.
- Ecologische mogelijkheden rondom onderstation hebben meer onderzoek nodig, evt. via pilots en monitoring.
- Gebiedstype van de locatie is sterk bepalend voor koppelkansen ecologie en toe te passen bouwstenen.
- Gebruik dynamiek in het landschap bij toevoeging onderstation en infra.
- "Meeliften" op andere gebiedstransformaties helpt bij het vinden van draagvlak.
- Koppelkansen vragen tijd en vroegtijdige afstemming.
- Inzicht in strategische (ruimtelijke) opgaven van de provincie nodig bij netbeheerder (van restrictiekaart naar kanskaart).
- Werk aan het begin van het proces met omgevingstafels om de kansen in beeld te brengen en te zoeken naar gedeelde waarden.

Toekomst:

- Huidige opgave is urgent, maar ook in de toekomst (> 2030) zijn waarschijnlijk meer onderstations nodig als de productie van duurzame energie én de elektrificatie van de vraag toeneemt.
- Denk nu al na over robuuste locaties o.b.v. bodem en water.
- Vraag en aanbod kunnen ruimtelijk slimmer gepositioneerd worden. Breng gevolgen van andere ruimtekeuzes voor het energiesysteem in beeld.

- Energie-infrastructuur kan een aanjager zijn voor ontwikkelingen: “Energy oriented development”.
- Een ruimtelijke strategie is nodig om sectorale ambities en opgaven (energie, wonen, werken, landbouw, natuur, recreatie, mobiliteit) te integreren in de provinciale visie.
- Ontwikkel architectonische alternatieven voor het modulaire bouwblok in lijn met de traditie van het ontwerp van de stroomhuisjes.

De ARO dankt de inleiders voor de heldere toelichting en complimenteert ze met de studie. De commissie heeft een aantal vragen en aanbevelingen. Gezien de minder goede ervaring van de ARO met het onderstation in Sint Maarten, waarbij de locatie al vast lag, grond al was aangekocht en ook technisch gezien weinig bewegingsvrijheid was, is de vraag hoe realistisch de voorgestelde aanpak is. De heer Streng antwoordt hierop dat het genoemde onderstation een uitzondering is en ook mede aanleiding om het ontwerpend onderzoek te doen. Bouwen in de open polder staat nu in elk geval onder aan de ladder. Het is vooral een kwestie van in een vroeg stadium met elkaar aan tafel zitten. Er wordt uiteraard gekeken naar restricties vanuit veiligheid en geluid en benodigde kabels, en daar is maatschappelijk geld mee gemoeid. Mevrouw De Bonth vult aan dat het ook een kwestie is van elkaars taal begrijpen. Dit vergt veel afstemming en daarbij komt het aspect tijd om de hoek kijken. De ARO zegt dat je tijd zou kunnen winnen door enerzijds op hoger schaalniveau al vroegtijdig de kansen te signaleren, maar ook op het niveau van architectuur, in overleg met de netbeheerders, al een aantal prototypes zou kunnen ontwikkelen, bijvoorbeeld per landschapstype, in plaats van dat je daar per geval over in discussie gaat. Hier is nog veel te winnen. De onderzoekers beamen dit. De commissie vraagt wat het moment op de ladder is dat je ‘nee’ zegt tegen en wat de wegging daarbij is. Mevrouw de Bonth zegt hierop dat je bovenaan de ladder moet beginnen en gelijk gezamenlijk moet kijken wanneer iets niet acceptabel is, vanuit landschap of techniek. De heer Streng zegt dat het ook belangrijk is om de ARO vroeg te betrekken en niet pas op het moment dat de locatie vastligt. De ARO wil graag worden meegenomen in de belangenafweging op de ladder. De ARO kan verder instemmen met het idee om elkaars taal beter te leren begrijpen. Het is goed om daar veel energie in te steken.

Een ander punt is dat er wat betreft natuurgebieden ook aandacht moet zijn voor gezondheidsaspecten, zoals rust en ruimte. De heer Streng zegt dat ook elektromagnetische straling een aspect is. In het onderzoek is nu uitgegaan van natuurwaarden in natuurgebieden, op plekken die juist niet gebruikt worden door mensen, maar daarnaast is ook het aspect recreatie in die gebieden een aandachtspunt. De beleving van een energielandschap verschilt ook van persoon tot persoon. Mevrouw De Bonth zegt dat in het onderzoek natuur en recreatie bewust uit elkaar gehaald zijn, maar de recreatieve aspecten van natuur verdienen nog extra aandacht.

De ARO merkt op dat een punt als ‘transformatie’ niet eenduidig is, maar verschilt als je het hebt over landelijke gebied, stad of stadsrand. Je hebt twee parallelle sporen: meer procedureel en meer ruimtelijk. Dat wringt nu in de ladder. Er is ook een functionele ladder nodig, met punten als beschikbaarheid van grond en ligging in het systeem. Een landschapsarchitect is ook geïnteresseerd in die meer functionele regels en wat die aan ontwerpvoorwaarden en speelruimte opleveren, zowel op gebied van locatiekeuze als inpassing. Ook is het nodig om een overzicht te hebben van landschappelijke inpassingsmiddelen, zoals beplanting, water en grondlichamen. Die middelen verschillen ook weer per gebied. Hier is een verfijningsslag in nodig. Bij andere projecten, zoals bijvoorbeeld dijkversterkingen, wordt gewerkt met een set van te voren bepaalde criteria, zoals kosten, ruimtelijke kwaliteit, techniek en draagvlak. Hierdoor krijg je meer transparantie in de argumenten per trede in de ladder. Dat gaat dan ook weer over een gemeenschappelijke taal. Het is

belangrijk om de ladder dus integraler te maken en duidelijk de ambities aan te geven, in plaats van alleen naar de landschappelijke inpassing te kijken.

De onderzoekers begrijpen deze aandachtspunten. De technische uitgangspunten maken het ingewikkeld en ook verschilt het beleid per gemeente. De verschillende typen inpassing zitten in de inventarisatie, maar die is vandaag niet gepresenteerd. De ladder werkt ook anders voor de verschillende typen stations. Bij de kleinere schaal is het zoekgebied kleiner, bij de grotere is er nog meer keuzevrijheid bij het bepalen van de plek. Het is wel goed om de reeds bestaande sporen voor techniek en financiën meer te linken met het landschappelijke spoor.

De ARO vraagt nogmaals aandacht voor de architectuur van de gebouwen. In de studie gaat het vooral om de inpassing, maar als je deze ontwikkeling ziet als een nieuwe laag in het landschap, dan is het ook goed om na te denken over de architectonische vormgeving. Het ontwikkelen van prototypen kan daarbij een optie zijn. Bij stations in de 19^e eeuw is dat bijvoorbeeld ook gedaan, met vijf typen standaardstations, afhankelijk van de grootte en locatie. Het is daarom goed om, omwille van de tijd, op meerdere aandachtsvelden tegelijk te werken, zowel wat betreft de inpassing als de architectonische vormgeving. De heer Streng geeft aan dat architectuur niet binnen de scope van dit onderzoek past, maar zal het meegeven in de aanbevelingen voor de verdere uitwerking.

4. Ontwerp en uitstraling stroomverdeelstation Sint Maartensweg Sint Maarten, gemeente Schagen (tweede behandeling)

Aanwezig bij dit agendapunt: mevrouw L. de Bonth (Urban Synergy), de heer G. Streng (architect BRIGHT), mevrouw K. Mak (adviseur RO gemeente Schagen), de heer S. van Nieuwenhoven (stedenbouwkundig adviseur gemeente Schagen), mevrouw T. van der Voet (omgevingsmanager Liander), mevrouw W. Thesingh (provincie Noord-Holland, BEL/IOT), mevrouw J. Prins (provincie Noord-Holland, BEL/RO), de heer U. Buter (provincie Noord-Holland, BEL/RO).

De heer Van Nieuwenhoven geeft een korte presentatie waarbij hij ingaat op de context, de positionering, inpassing, uitstraling en materialisatie van het onderstation. De vorige keer is al gesproken over de noodzaak van het onderstation, dat onderdeel uitmaakt van een reeks noodzakelijke aanpassingen van bestaande en bouw van nieuwe regelstations. Er is een verviervoudiging nodig van het netwerk vanwege de toenemende hoeveelheid opgewekte en benodigde energie. Hij legt uit dat het onderstation benaderd is als nieuwe laag in het landschap, zoals vroeger de molens dat ook waren. Ook de nieuwe gebouwtjes van het hoogheemraadschap zijn vergelijkbare ontwikkelingen. Elk netwerk heeft zijn eigen vocabulaire wat betreft vorm en functie van technische voorzieningen. In de Zijpepolder komen al deze netwerken terug. Het onderstation komt in een zone waar al meerdere technische functies aanwezig zijn. Ze liggen vaak aan de ontsluitingsstructuur. Er is gekeken in hoeverre een dergelijk station past in de Omgevingsvisie en hoe het meerwaarde zou kunnen vormen voor de omgeving. In de zoektocht is gekeken naar meerdere oplossingen voor de inpassing en vormgeving. De positionering is op verzoek van de ARO opnieuw onderzocht. Op grotere afstand valt het station weg tegen de horizon, pas vanaf een kilometer afstand gaat het opvallen en dan blijkt dat het beter is om het gebouw parallel aan de weg te zetten. Ook blijkt een meer traditionele materialisatie (baksteen) meer impact te hebben, dan wanneer voor een meer ingetogen uitstraling wordt gekozen. Er is nader gekeken naar de hoogte, materialisatie en vormgeving. De transformatoren zijn lager uitgevoerd, waardoor ze wegvallen

achter het gebouw. Hierdoor versimpelt het dakvlak, valt het gebouw minder op en wordt de horizontaliteit benadrukt. De daklijst en plint zijn wat donkerder uitgevoerd, waarmee de spiegeling van het landschap wordt ingekaderd.

De ARO dankt de heer van Nieuwenhoven voor de toelichting. Het gebouw heeft een utilitaire functie, waarbij je het liefst ook iets zou willen zien van wat er binnen gebeurt. Door te kiezen voor een reflecterende buitenkant zie je niets meer van de functie. Ook het minder zichtbaar maken van de transformatoren zorgt ervoor dat de functie van het gebouw onduidelijk wordt. De heer Streng zegt dat een onderstation vanuit veiligheid en straling een gesloten object is. Het laten zien wat er binnen gebeurt is met het oog hierop technisch zeer beperkt tot onmogelijk.

De commissie merkt op dat in de visualisaties sprake lijkt te zijn van een vrij donker gebouw, zonder reflectie, maar de vraag of dit bij spiegelen glas ook echt zo werkt. De heer van Nieuwenhoven denkt dat het in de praktijk waarschijnlijk zo zal zijn als is aangegeven. De ARO noemt het gebouw van de CONO Kaasfabriek in de Beemster als voorbeeld van een gebouw dat weliswaar iconisch is, maar waar heel veel aandacht is besteed aan de uitstraling en detaillering. Er is daarbij weliswaar sprake van een weerspiegeling van de omgeving, maar dat ontwerp oogt veel terughoudender. Het verdient nader onderzoek om het terughoudende aspect nog meer te benadrukken.

De ARO vraagt in hoeverre in het onderzoek rekening gehouden is met alternatieven voor een spiegelen ontwerp. In de studie zit nu alleen een bakstenen alternatief, waar niet de voorkeur aan is gegeven, maar er moeten meer alternatieven mogelijk zijn. De heer Streng zegt hierop dat in het onderzoek drie varianten zijn getest als alternatief voor baksteen: een weerspiegeling van het landschap (koperkleurig op spiegelen), het letterlijk in zich opnemen van het landschap met groen (wat lastig bleek vanuit beheer) en een meer metaalachtige uitvoering.

De ARO vraagt of wat meer gekeken kan worden naar een combinatie van landschappelijke inpassing en architectuur, waar het ingetogen karakter mogelijk mee kan worden versterkt. Mevrouw De Bonth antwoordt hierop dat bij landschappelijk inpassing met groen, de inbreuk op de openheid nog groter wordt. De inrichting om het gebouw heen is dus zo open mogelijk, zonder hekwerken, met sloten als afscherming en natuurvriendelijke oevers. De ARO zegt dat te begrijpen, maar dan komt het toch vooral neer op een juiste materialisering van de gevel. Nu komt het gebouw toch een beetje over als een showroom, waarbij niets van de inhoud is te zien. De spiegelwand verhuult wat de functie is. Het is dus zoeken naar de juiste kleurstelling, plaatmateriaal en detaillering en het toch meer laten zien van de functie, op een ingetogen wijze, met respect voor het omringende landschap. Het oogt nu als een 'normaal' gebouw, terwijl het ook denkbaar is dat het meer een monolithisch blok wordt. Er zit meer in dan alleen de keuze tussen een spiegelen of een bakstenen gebouw. In Denemarken zijn voorbeelden van gebouwen, waarbij het vooral gaat om de 'huid' van het gebouw. De dakoverstek kan dan achterwege gelaten worden. Het is dus echt een architectonische opgave.

Conclusie, samenvatting

De ARO is blij met de extra toelichting over de achtergronden van de vormgeving en beoogde uitstraling van het onderstation en begrijpt dat de zoektocht naar een goede oplossing op deze plek ingewikkeld is. De commissie heeft de volgende aanbevelingen:

- a. Omdat de plek van dit gebouw, gelet op de landschappelijke kwaliteiten, eigenlijk onwenselijk is, is het des te belangrijker dat het ontwerp en de uitstraling van het gebouw goed zijn. Er zijn sterke twijfels bij de mate van reflectie van het nu voorgestelde gebouw, waardoor in werkelijkheid geen sprake is van het beoogde ingetogen ontwerp, maar juist van een opvallend object in het landschap. Het enige andere alternatief waar

in de visualisaties naar is gekeken is een (standaard) bakstenen variant, die bovendien in de beelden niet dezelfde positionering heeft als de spiegelende variant. In de voorverkenning zijn blijkbaar meerdere alternatieven voor de bekleding bekeken, maar daar is weinig van terug te zien. De ARO vraagt daarom om nader te onderzoeken of door een andere of aangepaste materialisering en detaillering het ingetogen karakter kan worden versterkt. De ARO noemt de CONO Kaasfabriek in de Beemster als goed voorbeeld van een zorgvuldige inpassing in kwetsbaar landschap.

- b. De ARO constateert dat, nog even los van de materialisering van de wanden, de functie van het gebouw niet of nauwelijks afleesbaar is. Dit komt deels om de transformatoren aan de achterzijde, die omwille van het beperken van de landschappelijke impact zijn verlaagd, niet zichtbaar zijn. Een meer 'monolithisch blok', in plaats van een 'gebouw' zou een oplossing kunnen zijn. De commissie daagt de ontwerpers uit om hier nader naar te kijken.

De ARO plan hoeft niet nogmaals te worden besproken, maar de ARO blijft wel graag op de hoogte van de resultaten van de nadere uitwerking.

5. RES: toelichting proces en huidige stand van zaken

Aanwezig van de provincie bij dit agendapunt: mevrouw Y. Koot (RES-coördinator), de heer B. van Leeuwen (beleidsadviseur ruimtelijke kwaliteit), de heer R. Butter (beleidsadviseur wind op land), de heer L. van den Dobbelssteen (beleidsadviseur zon op land).

Mevrouw Koot geeft een inleidende presentatie. Doel is om de ARO te informeren over de inhoud en het proces van de RES en om af te tasten hoe en wanneer de ARO betrokken wil worden. De RES komt voort uit het Klimaatakkoord, waarbij is afgesproken dat 30 RESregio's in Nederland in 2030 35 TWh aan duurzame energie gerealiseerd moeten hebben. Voor Noord-Holland is de ambitie 6,3 TWh. De provincie kent twee RES-regio's: NH Noord en NH Zuid. De focus ligt op wind en zon, maar er is ook aandacht voor energie-infrastructuur en duurzame warmtebronnen. De ambitie is 50% lokaal eigendom en er is sprake van een bottom-up aanpak. De provincie is één van de partners, naast gemeenten en waterschappen. De organisatie ligt bij een RES-programmabureau in samenwerking met het provinciaal RESteam. Vervolgens gaat zij in op het proces het afgelopen jaar en de komende jaren. Na de vaststelling van de RES 1.0 en het Uitvoeringsprogramma RES het afgelopen jaar, worden vanaf nu de zoekgebieden die naar voren zijn gekomen uitgewerkt in projectlocaties, waarbij participatie en integrale afweging een belangrijke rol spelen. Zomer 2023 vindt een herijking plaats van de RES in de vorm van de RES 2.0. Vergunningverlening en realisatie van zon- en windparken volgen daarna. De provincie heeft verschillende rollen in de RES: het concretiseren van zoekgebieden in samenwerking met gemeenten, regie op de ruimtelijke samenhang en kwaliteit, monitoring, het faciliteren van participatie, kennisdeling en meervoudig ruimtegebruik, en vergunningverlening van windparken boven de 5MW. Bij de inhoudelijk reflectie op de RES wordt niet alleen gekeken naar de kwantitatieve opgave, maar juist ook naar de kwalitatieve opgave. Hierbij spelen ruimtelijke kwaliteit, koppelkansen en integrale afweging een rol. Een gezonde leefomgeving krijgt ook steeds meer aandacht.

De heer Van Leeuwen gaat nader in op ruimtelijke kwaliteit in het kader van de RES. De RES zelf is geen instrument om ruimtelijke kwaliteit te sturen, maar meer een kwantitatieve opgave. Op projectniveau wordt gestreefd naar het creëren van toegevoegde waarde voor natuur en landschap en het mitigeren van negatieve effecten. Ruimtelijke samenhang is een belangrijk uitgangspunt, waarbij de provincie het voortouw neemt om deze te bewaken. Ook worden per project koppelkansen verkend en waar mogelijk benut. De provincie heeft meerdere provinciale kaders met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit: de Leidraad, de Kwaliteitsimpuls zonneparken en recent ook de Ruimtelijke handreiking wind op land, met principes voor de plaatsing van grote windturbines en de plaatsing en inpassing van kleine windturbines. Een gebiedsgerichte aanpak staat voorop, met focus op ruimtelijke kwaliteit en samenhang, waarbij op korte termijn sprake is van een ondersteuningsregeling ruimtelijke samenhang. Gaandeweg is ruimtelijke samenhang een steeds belangrijker thema geworden. De provincie ondersteunt de gemeentes bij een gebiedsgerichte aanpak door capaciteit en expertise te bieden voor wat betreft projectbegeleiding, (landschaps)ontwerp en het organiseren en begeleiden van werkateliers. De regeling is nog geen blauwdruk of definitief ontwerp, maar een eerste ruimtelijke uitwerkingsslag voor de zoekgebieden. Een voorbeeld van een recente uitwerking is een ontwerpend onderzoektraject voor de A9-zone. De resultaten hiervan bieden goede aanknopingspunten om mee verder te gaan. Daarnaast heeft de provincie een rol in het aanjagen en stimuleren van meervoudig ruimtegebruik of het combineren van opgaven bij energieontwikkelingen. Hiervoor is een nieuwe (pilot)regeling opgezet. Voorbeelden van combinaties zijn: een zonnepark als bufferzone langs voor stikstof gevoelige N2000 gebieden en een zonnepark als 'bestuiver habitat' voor naastgelegen akkers, waardoor de gewassenopbrengst hoger wordt. Ten slotte is ook de dialoog met de partners over ruimtelijke kwaliteit belangrijk, waarbij ruimtelijk advies aan de voorkant, zowel ambtelijk als door de ARO van belang is.

De heer Butter gaat in op de Noord-Hollandse ambitie voor windenergie. In NH Noord is het aantal nieuwe plannen bescheiden, in NH Zuid wat groter. Het opgestelde windvermogen in de provincie is de laatste twee jaar aanzienlijk vergroot, met name door de realisatie van het grote windpark Wieringermeer. Binnen de RES gaat om vooral om kleinere initiatieven. De heer Butter toont op kaart de zoekgebieden wind en zon. De grotere zoekgebieden zitten vooral in het rond het Noordzeekanaalgebied en in het zuiden van de Haarlemmermeer. Afhankelijk van de plek gaat het om opgaven van 1 tot ca. 5 turbines. Aan de hand van een schema toont de heer Butter de belangrijkste wijzigingen in het windbeleid. Zo is er sprake van een doorontwikkeling van Wind op land 2021 en vervalt het Beleidskader Wind op Land (2014). De ARO komt in beeld bij plannen groter dan 5 MW, waarbij de provincie bevoegd gezag is.

De heer Van den Dobbelsteen gaat verder in op het thema zonne-energie. Het is goed om te beseffen dat de helft van de opgewekte zonne-energie komt van opstellingen op daken. Ook zon boven parkeerplaatsen en zon op geluidsschermen spelen een (bescheiden) rol. Hiermee wordt de ambitie niet gehaald, waardoor er ook zonneparken in landelijk gebied nodig zijn. De zoekgebieden zijn weergegeven op kaart. Grote zonneparken zullen in de meeste gevallen op verzoek van de gemeente langs de ARO komen voor ruimtelijk advies. Volgens de Omgevingsverordening van de provincie moet GS eerst een gebied als stimuleringsgebied zonne-energie aanwijzen om hier de ontwikkeling van een zonnepark mogelijk te maken. In het zoekgebied in de Haarlemmermeer, het Zonnecarré, is dat al vaker gebeurd. Omdat de provincie veel leert van de casussen die hier spelen licht de heer Van den Dobbelsteen deze nader toe. Het gaat om een zoekgebied van 1000 ha, waarbinnen tot 2030 maximaal 300 ha aan zonneparken kan komen. Deels ligt het Zonnecarré in BPL, waarbij de kernkwaliteit openheid van belang

is. Een opvallende meekoppelkans is dat de aanleg van zonneparken kan helpen bij het terugdringen van de ganzenoverlast. Er lopen meerdere initiatieven voor zonneparken in het gebied, waarvan een deel in de ARO is behandeld. Het zoekgebied is bij de gemeente ook al goed verankerd in de Omgevingsvisie, het Beleidskader zonneakkers, het Beelkwaliteitsplan en het Beleidskader lokaal eigenaarschap. Daarmee loopt de gemeente voorop. De ervaring leert dat bij een adviesvraag van een gemeente aan de ARO de volgende aandachtspunten belangrijk zijn: het respecteren van de kernkwaliteiten van het landschap, natuurinclusiviteit (een '+' op de bodemkwaliteit en biodiversiteit ten opzichte van de vertreksituatie), afscherming/hekwerk, draagvlak bij omwonenden en het toepassen van een oost-west opstelling (dakjesopstelling) of een zuidopstelling. De afstand tussen de rijen panelen en de grootte van de opening tussen de panelen bij een dakjesopstelling zijn bepalend voor de mate van lichtinval op de ondergrond. Dit laatste vormde met name bij de behandeling van het zonnepark aan de IJweg een groot discussiepunt voor de ARO. De heer Van den Dobbelsteen geeft een aantal nuances bij het ARO-advies. De provincie gaat uit van een verbetering van bodem en biodiversiteit ten opzichte van de vertreksituatie, waarbij sprake is van intensieve landbouw. Met de gedragscode zon op land wordt hierop aangestuurd. De tweede nuance is dat een oost-west opstelling zorgt voor minder piekbelasting op het net, minder claim legt op de energie-infrastructuur en een betere koppeling geeft tussen vraag en aanbod van elektriciteit. Oost-westopstellingen blijven een mogelijkheid. Als er alleen zuidopstellingen zouden worden toegepast, stagneert de energietransitie.

De ARO dankt de inleiders voor de heldere toelichting en heeft een aantal vragen en opmerkingen. Als eerste is de vraag hoe directief de provincie is met het toepassen van zonneparken met een oost-westopstelling. De heer Van den Dobbelsteen legt uit dat de provincie aangeeft om terughoudend te zijn met het toepassen van oost-westopstellingen, omdat in absolute zin een zuidopstelling zorgt voor meer lichtinval op de ondergrond dan een oost-westopstelling. Het beleid biedt echter wel ruimte voor andere configuraties zoals oost-westopstellingen, met de nuances die eerder zijn aangegeven. Voorwaarde is dan wel dat er veel aandacht is voor bodemkwaliteit en biodiversiteit. De ARO constateert dat de businesscase voor de ontwikkelaars belangrijk is en dat hier een risico zit als het gaat om het realiseren van voldoende ruimte tussen de panelen. De panelen staan al snel te dicht op elkaar. De oost-westopstelling vormt zowel voor ruimtelijke kwaliteit als ecologie een risico. De heer Van den Dobbelsteen zegt dat in de gedragscode zon op land normen zijn opgenomen om voldoende ruimte te creëren op de zonneparken. De commissie vraagt of de Regeling ruimtelijke samenhang ook toegepast is op het Zonnecarré. De heer Van Leeuwen zegt dat de Haarlemmermeer al eerder kwam met het Zonnecarré, maar dat zoals het daar is uitgevoerd een goed voorbeeld zou kunnen zijn van een uitwerking van de regeling. De ARO zegt hierop dat de commissie juist wel wat opmerkingen had bij de samenhang tussen de initiatieven onderling en de bijdrage aan samenhangende recreatieve routes in de polder. Ook mist de ARO de koppeling met de landbouwtransitie. Er zijn meerdere agrariërs die initiatiefnemer zijn voor zonneparken. Op de zonneparken zelf is aandacht voor ecologie, maar dit zie je nog niet terug in de verdere bedrijfsvoering van de landbouwbedrijven. Het zou wenselijk zijn dat een deel van de opbrengsten van de opgewekte energie wordt ingezet om de landbouwbedrijven te verduurzamen. De heer Van Leeuwen is het hiermee eens en zegt dat het wat dat betreft nog onontgonnen terrein is. Er zijn nog weinig goede voorbeeldplannen. Veel zit nog in de pilot- of onderzoeksfase. De regeling is bedoeld om de ruimtelijke samenhang van ontwikkelingen op gang te helpen. De ARO wil ervoor waken dat de gevoerde, soms pittige discussies over de voorgelegde zonneparken zich blijven herhalen. Er worden immers nog veel plannen verwacht, ook in andere gebieden. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat wat we hier samen leren elders tot goede plannen leidt? Mevrouw

Koot geeft aan dat we bij volgende plannen hier inderdaad scherp op moeten zijn. Het maken van een boek met aansprekende voorbeelden, zoals in het kader van de Regeling meervoudig ruimtegebruik gebeurt, kan ook helpen ter inspiratie en verleiding bij nieuwe parken. De heer Van den Dobbelen zegt dat veel aanbevelingen van de ARO over zonnepanelen wel degelijk worden meegenomen in de uitwerking van plannen, maar mogelijk moet je ook eerder in het proces naar de ARO, bijvoorbeeld tijdens het participatieproces, voordat alles al min of meer vastligt en er weinig speelruimte meer is om een plan aan te passen.

De ARO heeft er de voorkeur voor om vroeg in het proces betrokken te worden bij een initiatief. In een latere fase kan dan de uitwerking van het plan worden beoordeeld, waarbij de kans kleiner is dat dit plan negatief wordt beoordeeld door de commissie. Mevrouw Koot is het hiermee eens, maar wil graag eerst uitwerken wat dit in de praktijk betekent. De heer Van Leeuwen vult aan dat de gang naar de ARO in een vroeg stadium niet verplicht kan worden gesteld, maar vanuit de provincie kan dit bij gemeenten wel worden gestimuleerd. De ARO zegt dat de commissie wellicht ook op het niveau van de zoekgebieden een rol zou kunnen spelen. Daarmee kun je een deel van de discussie op projectniveau voorkomen. Het zou voor de ARO ook interessant kunnen zijn om mee te kijken in het concretiseren van de zoekgebieden en de regie op de ruimtelijke samenhang in het kader van de RES 2.0. Mevrouw Koot geeft aan dat vanuit de provincie hier al veel aandacht voor is, maar vindt het goed denkbaar dat de ARO op een aantal momenten betrokken wordt om met elkaar in gesprek te gaan.

De ARO heeft nog een vraag over meervoudig ruimtegebruik. Zouden daar geen hardere voorwaarden aan gekoppeld kunnen worden, in plaats van alleen maar te stimuleren? In woningbouwprojecten is meervoudig ruimtegebruik al veel langer een issue; in het landschap zou dat ook moeten. De heer van Leeuwen zegt dat in het Rijkscoalitieakkoord staat dat meervoudig ruimtegebruik een eis wordt, maar dit moet nog worden uitgewerkt.

6. Villapark De Donkere Duinen, gemeente Den Helder

Aanwezig bij dit agendapunt: de heer F. op ten Berg (stedenbouwkundige gemeente Den Helder), de heer M. Goverde (juridisch planoloog gemeente Den Helder), mevrouw A. Schijf (adviseur landschap gemeente Den Helder), de heer R. van Dijk (namens Dijk&Co Landschapsarchitectuur), de heer H. Tillema (directeur Kontour Vastgoed Holding BV, initiatiefnemer), mevrouw D. Langer (projectmanager Kontour Vastgoed Holding BV).

De heer Van Dijk geeft een korte uitleg over de achtergronden en opzet van het plan. Het betreft de omvorming van een camping naar een villapark, in het duingebied aan de zuidwestkant van Den Helder. Hij toont een aantal beelden van het huidige terrein, dat een groen karakter heeft. Aan de noordzijde van het terrein ligt het natuurgebied Refugium, op een plek waar eerst sportvelden waren. Dit gebied biedt veel aanknopingspunten voor de inrichting van het villapark. Het terrein ligt verder vlakbij de bebouwde kom van Den Helder en bij een recreatiegebied. Het huidige terrein is opgenomen in het bos en die sfeer wordt in het plan versterkt. Uitgangspunt is om het bestaande bos te handhaven en een aantal doorzichten te creëren richting het Refugium. Het terrein is ingedeeld in een aantal kamers, die allemaal een eigen afwatering krijgen. Het regenwater kan via verlaagde delen inzijgen en worden afgevoerd naar de rand. Hiermee wordt aangesloten op de natte, kwelrijke kwaliteit van het Refugium. Er is veel ruimte voor broedvogels. Bouwstenen voor het plan zijn: behoud van de bestaande bomen, inheemse bomen toevoegen, aanbrengen van verlagingen

waar het water in kan stromen, gebruik maken van inheemse kruiden en passend beheer. Een van de waterpartijen bestaat uit een zwemvijver en een zuiveringsvijver. Binnen het groene kader worden de woningen geplaatst, zodanig dat ze optimale bezonning hebben. De woningen liggen in het duinlandschap, rondom de lagere delen, en hebben geen eigen tuin, alleen een terras en twee parkeerplaatsen. In het plan komt weinig verhard oppervlak; de paden voor de auto's zijn karresporen. De heer Van Dijk toont ten slotte aan de hand van een aantal visualisaties hoe het plan eruit kan gaan zien.

De ARO dankt de heer Van Dijk voor het heldere verhaal. Er zitten veel logische en kwalitatieve keuzes in, zoals behoud van het groen en aandacht voor water en ecologie. Door de vorm van de ruimtes en het toevoegen van de waterplassen gaan de verschillende plekken wel erg op elkaar lijken. Het is logischer om de plekken onderling meer onderdeel te maken van een geheel en meer differentiatie in de ruimtes aan te brengen. Er worden in de verkenning verschillende sferen genoemd, maar in de uitwerking zijn die nog niet terug te vinden. Omdat het gebied grenst aan N2000 gebied, moet de ambitie heel hoog liggen. Het is een behoorlijke transformatie van een camping die alleen in het hoogseizoen wordt gebruikt, naar een huisjesterrein dat jaarrond wordt gebruikt, waardoor er een behoorlijke intensivering van het gebruik plaatsvindt. Het gebied kent een natuurlijke gradiënt van de duinen naar het polderland. Er is sprake van een structuur met ruggen, die uitlopers vormen van de duinen. De nu voorgestelde waterstructuur staat daar haaks op en ligt deels ook op de hogere gronden; het is logischer en beter om het water te relateren aan de natuurlijke laagtes. Door meer aan te sluiten bij de natuurlijke overgangen ontstaat een logischer opbouw en samenhang. Dit leidt tot een rijker plan met een andere richting in de hoofdopzet. Het water zou met het oog op klimaatadaptatie, ecologie en ook beleving een grotere maat moeten krijgen, waarbinnen de peilfluctuatie kan worden opgevangen. Het plan bevat al veel goede ingrediënten, maar de ARO vraagt om nog eens goed naar de hoofdopzet te kijken.

De heer Van Dijk begrijpt de opmerkingen van de ARO, maar geeft aan dat het goed is om te realiseren dat hier niet het hele jaar door water staat, maar vooral in de winter en minder of niet in de zomer. Daarom zijn er laagtes gemaakt. Er is ook gekozen voor een kleinschaliger structuur met kamers, om te voorkomen dat de woningen teveel het beeld gaan bepalen. De heer Van Dijk geeft aan dat hij wil onderzoeken hoe de hoofdstructuur op basis van de opmerkingen van de ARO zou kunnen worden verbeterd. Vanuit de ARO wordt nog de suggestie gedaan om het water van het Refugium deels door te trekken in het terrein. De heer Van Dijk zegt hierop dat het Refugium zo'n anderhalve meter lager ligt, wat het onmogelijk en onwenselijk maakt om het water door te trekken. De ARO heeft twijfels bij de zichtlijnen richting het Refugium, omdat er nu sprake is van een dichte struweelrand. Die zou je dan moeten weghalen om zicht te creëren, wat ecologisch niet wenselijk is. De heer Van Dijk geeft aan dat de rand bestaat uit struweel en boomvormers. Eerst waren er grotere openingen in de rand gedacht, maar na overleg met ecologen is besloten om de bomen, die belangrijk zijn voor onder andere vleermuizen, te handhaven en hier en daar ten behoeve van het doorzicht struweel weg te halen. Volgens de heer Van Dijk is de camping zelf geen N2000, maar ligt deze er wel tegenaan.

De ARO vindt het zonde dat de auto nog een zo prominente plek krijgt in het park. Vanuit landschap, natuur en het gebruik gezien is het veel logischer om de auto's aan de rand van het gebied te parkeren. Het gebied zou alleen voor de voetganger moeten zijn. De heer Van Dijk zegt dat het altijd nodig zal zijn om met een voertuig bij de huisjes te komen. De ARO begrijpt dat je bij aankomst wellicht even bij het huisje moet zijn, maar daarna zou je elders moeten parkeren. De heer Tillema

zegt dat het een goed uitgangspunt is om niet op het terrein zelf te parkeren, maar daarbuiten, op een goed ingepast terrein. Dit zal worden meegenomen bij de uitwerking.

De ARO merkt op dat in een deel van de tekeningen nog sprake lijkt van 50 woningen, in plaats van de 35 woningen die uiteindelijk het uitgangspunt zouden moeten zijn. Mevrouw Langer geeft aan dat alleen op een van de getoonde slides met een schema nog 50 woningen staan, maar op de andere tekeningen 35.

De heer Tillema geeft ten slotte nog aan dat er contact is gezocht met Landschap Noord-Holland, dat het naastgelegen Refugium beheert. Zij hebben aangegeven om mee te willen kijken in de uitwerking en het natuurlijk beheer van het terrein. De heer Van Dijk vult aan dat Landschap Noord-Holland ook zaden wil aanleveren uit maaisel, zodat sprake is van gebiedseigen vegetatie.

Conclusie, samenvatting

De ARO is blij dat dit plan in een vroeg stadium wordt voorgelegd en ziet veel potentie in deze ontwikkeling. De huidige aanpak en opzet bevatten al veel bruikbare elementen. De commissie heeft de volgende de volgende opmerkingen en aanbevelingen:

- a. Er is nog een flinke slag te maken in de hoofdopzet van de ecologische en landschappelijke structuur. De ARO pleit voor een opzet die beter aansluit bij de natuurlijke gradiënt in het gebied, waarbij water vooral terugkomt in de natuurlijke laagtes en met het oog op klimaatadaptatie en natuur ook een grotere maat krijgt. De ARO vraagt om met het oog hierop nog eens goed naar de hoofdopzet te kijken.
- b. De auto zou in dit plan een ondergeschikte rol moeten spelen. Het is wenselijk dat auto's aan de rand van het gebied worden geparkeerd en niet bij de huisjes. Dit komt de ruimtelijke kwaliteit, de natuur en ook de gebruikswaarde van het terrein ten goede.

De ARO is nieuwsgierig naar de uitwerking van het plan en wordt daarvan graag op de hoogte gehouden. Dit kan via de secretaris. Als het plan een stap verder is kan worden gekeken of het nodig is om het nog een keer in de commissie te bespreken.

7. Rondvraag + afsluiting

Er zijn geen punten voor de rondvraag. De volgende vergadering is op dinsdag 28 juni 2022 vanaf 16:00 uur.

De voorzitter sluit de vergadering.